

ואומרים: מכל מקום קשיא [קשה] על דברי זעירי: אם כשנשברה המפרקת ורוב בשר עמה הריהי נחשבת כמתה, וכי עוף מת הוא מולק? אמר רבא, אימא [אמר] כך: וכן הוא עושה במליקה, חותך חוט השדרה ומפרקת (עמוד השדרה שבצוואר) בלא רוב בשר ואז מולק את הסימנים. וכן מסופר, כי סליק [כאשר עלה] רבי זירא מבבל לארץ ישראל, אשכחיה [מצא אותו] את ר' אמי דיתבי וקאמר לה להא שמעתא [שיושב ואומר את ההלכה הזו] שאמר זעירי, אמר ליה [לו]: וכי מתה עומד ומולק? אשתומם כשעה חדא [נתהה כשעה אחת] וחשב בדברי, אמר ליה [לו]: אימא [אמר]. כך הוא עושה, חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר. ומעירים, תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: כיצד מולקין חטאת העוף? חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה; הגיע לוושט או לקנה, חותך סימן אחד או רובו ורוב כשר עמו, ובעולה מן העוף חותך שנים, שני סימנים, הקנה והוושט, או רוב שנים. ומבררים: מני [כשיטת מי היא] ברייתא זו שבעולה חותך שנים או רוב שנים? אי רבנן [אם כדעת חכמים] — הא אמרי [הרי אומר] ר' אלעזר ברי שמעון — האי [אם] כדעת ר' אמר: רוב שנים! ומשיבים: אימא [אמר]: כך: שנים לדעת רבנן ורוב שנים לדעת רבנן. ורוב שנים לדעת רבנן [אמר] ר' אלעזר ברי שמעון. ואיבעית אימא: הא אמרי רבי אלעזר ברי שמעון, וימאי שנים — שדומין לשנים.

מכל מקום קשיא! אמר רבא, אימא: וכן הוא עושה, חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר. פי סליק רבי זירא, אשכחיה לרבי אמי דיתבי וקאמר לה להא שמעתא, אמר ליה: וכי מתה עומד ומולק? אשתומם כשעה חדא, וחשב בדברי, אמר ליה [לו]: אימא [אמר]. כך הוא עושה, חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר. ומעירים, תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: כיצד מולקין חטאת העוף? חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה; הגיע לוושט או לקנה, חותך סימן אחד או רובו ורוב כשר עמו, ובעולה מן העוף חותך שנים, שני סימנים, הקנה והוושט, או רוב שנים. ומבררים: מני [כשיטת מי היא] ברייתא זו שבעולה חותך שנים או רוב שנים? אי רבנן [אם כדעת חכמים] — הא אמרי [הרי אומר] ר' אלעזר ברי שמעון — האי [אם] כדעת ר' אמר: רוב שנים! ומשיבים: אימא [אמר]: כך: שנים לדעת רבנן ורוב שנים לדעת רבנן. ורוב שנים לדעת רבנן [אמר] ר' אלעזר ברי שמעון. ואיבעית אימא: הא אמרי רבי אלעזר ברי שמעון, וימאי שנים — שדומין לשנים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: נשברה מפרקת ורוב בשר עמה — מטמא באהל; ואם תאמר: אותו מעשה דעלי מפרקת בלא רוב בשר הואי! זקנה שאני, דכתיב: "ויהי פהזפירו את ארון האלהים ויפל מעל הפסא אחרנית בעד יד השער ותשבר מפרקתו וימת פי זקן האיש וכבד" וגו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: קרעו פדג — מטמא באהל. אמר רבי שמואל בר יצחק: ומגבו. אמר שמואל: עשאה גיסטרא — נבלה. אמר רבי אלעזר: גיטל הירך וחלל שלה ניכר — נבלה. היכי דמי חלל שלה ניכר? אמר רבא: כל שרבוצה ונראית חסרה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: נשברה מפרקת ורוב בשר עמה — מטמא באהל; ואם תאמר: אותו מעשה דעלי מפרקת בלא רוב בשר הואי! זקנה שאני, דכתיב: "ויהי פהזפירו את ארון האלהים ויפל מעל הפסא אחרנית בעד יד השער ותשבר מפרקתו וימת פי זקן האיש וכבד" וגו' (שמואל א ד, יח). באותם עניינים אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן: אם קרעו אדם כדרך שחוטכים דג לאורכו — מטמא באהל, משום שהוא נחשב כמת, למרות שהוא עדיין מפרס. אמר רב שמואל בר יצחק: והכוונה היא שקרעו מגבו. ושבים לדון בדני בהמה. אמר שמואל: עשאה גיסטרא, שחצה אותה לרוחבה לשתים — נבלה, למרות שהיא עדיין מפרסת. אמר ר' אלעזר: אם גיטל הירך (הרגל האחורית של הבהמה), וחלל שלה ניכר — הרי זו נבלה, ומטמאה אפילו בעודה חיה. ושואלים: היכי דמי (כיצד הוא בדיוק) שחלל שלה ניכר? אמר רבא: כל שהבהמה רבוצה ונראית חסרה באותו מקום.

עיונים
הגיע לוושט או לקנה חותך סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו יש שאמר כי דין זה של רוב בשר נאמר דוקא בחטאת העוף, שחותך רק סימן אחד או רובו, ולכן צריך לכתחילה לחתוך רוב בשר לאחר הסימן הראשון כדי להשלים את המליקה (ראה ובחים סה"ב). אבל בעולת העוף שחותך שני סימנים — אין צורך בחיתוך רוב בשר כדי להשלים את המליקה (בעל המאור. אבל ראה לח"מ הלכות מעשה הקרבנות פ"ו הכ"ג. וראה מקדש דוד סי' כח).
ומאי שנים שדומין לשנים ופירש רש"י כי אין כאן ביטוי אחד המצורף מ"שנים או רוב שנים". אלא גם "שנים" האמור כאן עניינו רוב, שלכתחילה צריך שיהא זה רוב הנראה לעיניים כשנים ממש, ואם לא — די ברוב מצומצם של שנים.
עשאה גיסטרא מדברי רש"י עולה כי אין צורך לפרש שחתכה לגמרי לשתים, אלא כל שחתכה לרוחבה, ובכך פסק את השדרה, עד שהגיע לחלל הגוף — הרי זו בכלל גיסטרא (ומקור דבריו כנראה להלן נבא).
גיטל הירך וחלל שלה ניכר הירך (הרגל האחורית) של הבהמה מחוברת כרגיל בצידה הפנימי ל"בוקא דאטמא" — לאגן, שבו יושב חלקה העליון של עצם הירך, ואם עצם הירך יצאה ממקום חיבורה, וכן הבשר המכסה אותה נחסר כולו, עד שנוצר באותו מקום חלל כעין גומא — הרי זו נבלה (ומדברי רש"י משמע שמדובר בחיתוך מלא של הירך. אבל המאירי הסביר כי מדובר גם כשהעור נשאר). וראה בגרסות, שהלמה "ניכר" לא עמדה לפני הראשונים, והיא מהווה פירוש (שמשנה את התחביר והמשמעות של המשפט). לפי הסברו ותרגומו של רש"י ל"חללה". אבל המאירי הסביר (בעקבות הרמב"ם) כי "חללה" הוא הבשר המכסה את עצם הירך. וכתב בחת"ס שדין זה קיים בהמה דוקא, מפני שגם כשהיא רובצת היא נשענת על הירך, אבל אין אומרים זאת באדם, שאם גיטל הירך וחלליו ניכר שיטמא אהל כמת, שהרי הוא יכול לשכב במיטתו (המאירי הביא שתי דעות בענין זה. וראה נחל אשכול ח"ב עמ' 85).

אורה ההלכה
כיצד מולקין כיצד מולקין? קוצץ ויורד בצפורן ממול העורף, וחותך את השדרה והמפרקת בלא רוב בשר, ואז חותך שנים בעולה ומבדיל את הראש מן הגוף, ובחטאת — שנים או רוב אחד מהם ואינו מבדיל. ואם חתך רוב הבשר קודם שיגיע לסימנים הרי זו כמתה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ו הכ"ג. שם פ"ו ה"ז).
נשברה מפרקת ורוב בשר עמה מטמא באהל המת אינו מטמא עד שתצא נפשו, אפילו נשחטו בו שני סימנים. אבל אם נשברה מפרקתו ורוב בשרה עמה הרי זה מטמא כמת, אף על פי שעדיין הוא מפרפר באחד מאיבריו. והוא הדין לבהמה (וכן חיה ועוף), שדינה מאותה שעה כנבילה, ואין השחיטה מועילה בה. כדברי שמואל. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג ה"ט. ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ב ה"א. הלכות טומאת מת פ"א ה"ז).

קרעו כדג המת שנקרע בשרו מגבו לכל אורכו כדג מטמא כמת, אף על פי שעדיין מפרפר באחד מאיבריו. והוא הדין לבעל חיים, שדינו מאותה שעה כנבילה, ואין השחיטה מועילה בו. כדברי ר' יוחנן ור' שמואל בר יצחק. (רמב"ם ספר קדושה שם. ספר טהרה הלכות טומאת מת פ"א ה"ז).
עשאה גיסטרא בהמה (וכן חיה ועוף) שחלקה לשנים הרי זו נבלה, ואין השחיטה מועילה בה. והוא הדין לאדם, שאם נחלק לשנים הריהו מטמא כמת אף על פי שמפרפר באחד מאיבריו. (רמב"ם ספר קדושה שם. ספר טהרה הלכות טומאת מת פ"א ה"ז).
גיטל הירך וחלל שלה בהמה (וכן חיה ועוף) שגיטלה ריכה (העצם והבשר) ונראית חסרה כשהיא רובצת, הרי זו נבלה אף על פי שהיא עדיין בחיים. כר' אלעזר. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג ה"ט. ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ב ה"א).

מסורת הש"ס
א. ובחים סה"ב. חולין כח"א. ילק"ש תורה תמו. תעד.
ב. (בשם חזקיה) חולין לב,ב.
ג. (בשנינו) חולין לב,ב. תמורה יא,ב. נדה כד,א. ילק"ש תורה תרעו.

גרסות
אמר רבא אימא וכן הוא עושה בכת"מ: אימור כך הוא עושה.
אשכחיה רבי אמי ראה תוסי' ובשי"מ.

אי כרבי אלעזר ברבי שמעון בכתה"י ובדפי"י: אי רבי אלעזר ברבי שמעון.

האמר רוב שנים יש כתי"י שנוסף בו: דוקא וראה רש"י.

אמר שמואל עשאה גיסטרא בכת"מ ובמקורות כבמקבילה: אמר חזקיה עשאה גיסטרא וראה הגהות הגר"י"ב.

וחלל שלה ניכר... חלל שלה ניכר בכתה"י ובדפי"י כבמקבילות: וחלל שלה... חלל שלה ובדפוסים החדשים נוסף כן עפ"י מהרש"ל.

לשון

אשתומם כשעה חדא ביטוי זה לקוח מספר דניאל (ד, טו). ועניינו של "אשתומם" (בשיכול התי' והשי' בבנין אפתעל, כדוגמת התפעל שבעברית) — מצב של שתיקה כשהיא מלווה במחשבות, בבחלה ותמהון, או בצפיה לדבר מה, כפי שהוא בעברית בישעיה (טג, ה) "ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך", ובלשוננו של דניאל עצמו: "ואשתומם על המראה" (דניאל ח, כז).

גיסטרא נראה כי מקור המלה הוא ביוונית γίστρα (גיסטרא) ומשמעה — חלקו התחתון, "בעל הבטן", של כלי חרט. ובלשון חז"ל מתייחס לכלי חרט שנטרו אוניו או חלק אחר ממנו. וכנראה מכאן הושאל ככינוי לכל דבר שנחבל ונשבר, או לפי חלק מן הפירושים — לחיתוך דבר לשני חלקים (ובפרט באמצע הגוף).

רבוצה ונראית חסרה

החלק הנראה חסר מצוין בקו מקוקו

***קיבדור"א** (צ"ל: קיבדור"א) מן הצרפתית העתיקה chevedure — חפירה, חלל.

הותו ראשיהן – צשמנה שרליס קמיירי צסדר טהרות. טמאים – דכיון דעשוין גיסטרא אף על פי שלא הוצלו לגמרי כדמפרש ואיל, הרי הס כממס. **כזב הלטאה שמפרכסת** – כלומר, דאף על פי שמפרכסת אין זה חיות, שהרי זנב הלטאה חותך אותה לגמרי והיא מפרכסת. חיוון הונג מפרכסת. כהבדלת עולת העוף לרבנן – דנעו כל הסימנין. ולא פליגייתו – את ויש לקיש, דהיינו נמי הותו ממש. איכא דאמרי – דנהדיא אמר רב אסי למילתיה: כהבדלת רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא נעי רבי ירמיה מיניה. ואת השני וגו' – נעולת העוף של חונה כמי, גבי שמיעת הקול כשהוא מציא צלות. צפרשה עליונה כשהוא מציא צעשירות דיצר נטאטת צהמה. כמשפט – משמע שקלוב המשפט צמקוס אחר, ואהיכא קאי? אטטאטת צהמה דלעיל קאי, שהרי עולה זו צאה חליפין לה, הלכך לה אקשה ויליף מיניה, כדמפרש לקמיה: דלינה צאה אלא מן החולין כו'. או אינו אלא כמשפט חטאת העוף – שלא מיטען הצלה צמליקתה, כדכתיב (ויקרא ה) צמטאט העוף: "ממול ערפו ולא יציל". כשהוא אומר והקריבו – נעולת העוף של נדצה צ"וקרא" [ויקרא א]: "והקריבו הכהן אל המזבח ומלך את ראשו" וגומר. מדלל כתיב "הקריבו" אלא "והקריבו" משמע: חלוקה הקרבתו של זה מהקרבת אחרים, גילה לך הכתוב שלא תלמד מליקת עולה ממליקת חטאת.

ועוד בעניינים אלו תנן התם [שנינו שם]: הותו ראשיהן של בעלי חיים, אף על פי שמפרכסין עדיין – טמאים, והם נחשבים כזב הלטאה שמפרכסת, שבאמת אין בו חיים. ושואלים: מאי [מה פירושו] הותו ראשיהן? ריש לקיש אמר: הותו ממש, שנחתכו. ר' אסי אמר רבי מני: כהבדלת עולת העוף. אמר ליה [לר] ר' ירמיה לרבי אסי: האם כוונתך כהבדלת עולת העוף לדעת רבנן [זכמים]. שמלבד המפרקת ורוב בשר גם חותך את הסימנים לגמרי, ולא פליגייתו [ואם כן אין אתם, אתה וריש לקיש, זכוקים]. שהרי זה ממש כהתזת הראש כולו, שלא נותר אלא העור. או דלמא [שם] כוונתך כהבדלת עולת העוף לר' אלעזר בר' שמעון, שאומר שהיא רוב שני סימנים, ופליגייתו [ואם כן חלוקים אתם]. ולדעת ריש לקיש מדובר בהתזה ממש? אמר ליה [לר] ר' אסי: כהבדלת עולת העוף לר' אלעזר בר' שמעון, ופליגייתו [וחלוקים אנן]. ומעירים: איכא דאמרי [יש שאומרים] שבלשון זו עצמה נאמרה המחלוקת: מאי "הותו"? ר' שמעון בן לקיש אמר: הותו ממש, ר' אסי אמר ר' מני: כהבדלת עולת העוף לרבי אלעזר בר' שמעון ברוב שנים.

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

ב מאי רבנן ומאי רבי אלעזר ברבי שמעון?
דתניא: "ואת השני יעשה עלה פמשפט" – פמשפט חטאת בהמה. אתה אומר: פמשפט חטאת בהמה, או אינו אלא פמשפט חטאת העוף? פמשפט חטאת העוף, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת העוף? ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה, ומה אגני מקיים פמשפט חטאת בהמה?

תוספות

הותו ראשיהן – גבי בהמה חיה ועוף מייתיניא במסכת אהלות, ולא גבי שרצים כדפירש בקונטרס.

הותו ממש – נראה דפליגי אזעירי דלעיל, דסגי ליה במפרקת ורוב בשר לחוד.

כשהוא אומר והקריבו חילק הכתוב כו' – פירושו: להצריך הבדלה בעולת העוף. ואם תאמר: דבפרק "קדשי קדשים" (זבחים טה,א) דריש ליה למילתא אחרית, דקאמר: לפי שנאמר "מן התורים או מן בני היונה" יכול לא יפחות משני פרידים; תלמוד לומר "והקריבו"! ויש לומר: דהכא מדסמך "והקריבו" ל"ומלק" דרשינן, דחלוקה מליקת עולת העוף ממליקת חטאת עוף לענין הבדלה.

כמשפט חטאת בהמה – הקשה בקונטרס: למה ליה להאי תנא למימר כמשפט חטאת בהמה? לוקמיה בחטאת העוף דסליק מיניה דבאה מן החולין, וכולהו איתנהו בה, וחילוק ד"והקריבו" למילתיה אתא, כדקאמר: חלוקה עולה מחטאת לענין הבדלה כדקאמר רבי ישמעאל ורבי אלעזר ברבי שמעון! ותייר: דבחטאת העוף לא כתיב בה חולין בהדיא, אלא בבמה כתיב כדלקמן, ובהיקשא יליף מדאיקרי חטאת, ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש גבי קדשים. והדין עמו דחשיב כ"משפט" היקש ולא כתוב בהדיא, דהא "כאשר יורם" "וכן יעשה לפר" "כאשר עשה לפר החטאת" חשיב ליה היקש פרק "איזהו מקומן" (זבחים טז,ב). וקשיא לפירושו: דאם כן מחטאת בהמה גופיה היכי יליף? הא כמשפט חטאת בהמה דקאמר, על כרחך לאו אפרו של אהרן קאי, דמה ענינו לכאן? אלא אחטאת בהמה דלעיל קאי כדפירש בקונטרס, שהרי עולה זו באה חליפין לה. וחטאת בהמה מפרו של אהרן יליף, מדאיקרי חטאת, והיינו נמי למד מן הלמד, ואמאי חשיב חטאת העוף למד בהיקש יותר מן בהמה? ועוד דבפרק שני דביצה (כ,א) דריש "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט" – לימד על עולת חובה שטעונה סמיכה כעולת נדבה. והשתא, למה לי "כמשפט"? תיפוק ליה מדאיקרי עולה! ועוד, דבפרק קמא דזבחים (ח,א) לא ילפינן חטאת נזיר מחטאת חלב, ולא גמרי מהדדי מדאיקרי חטאת, כיון דאיכא להיפוך. והכא נמי חטאת העוף היכי יליף מפרו של אהרן? דאיכא למיפרך: שכן טעונה כלי בשחיטה וארבע מתנות על ארבע קרנות, ושכן כפרתו מרובה, ונכנס דמה לפני ולפנים! דהכי פריך פרק קמא דשבועות (ט,א). ועוד קשה: דחטאת בהמה גופיה היכי ילפינן מפרו של אהרן? דאי במה מצינו – איכא למיפרך: שכן כפרתו מרובה ונכנס דמה לפני ולפנים כדפרישית, ואי מהיקשא ד"זאת התורה" – מהתם נמי תיפוק ליה עולת העוף, ולמה לי "כמשפט"? ונראה לפרש: דמיתורא דרשינן דגבי פרו של אהרן לא הוה צריך למכתב "את פר החטאת אשר לו", אלא: "את פר החטאת" ותו לא. דפרו של אהרן ידעינן שפיר דאינו בא אלא מן החולין כיון דנשרף, מידי דהוה אעולות דאין באין אלא מן החולין, כדאמרין בספרי בפרשת "ראה" משום דמעשר טעון אכילה, ועולה אינה נאכלת, אלא כתיב (ויקרא ט) "החטאת אשר לו" ללמד על כל חטאת, אפילו על חטאת העוף שלא משלו ולא משל מעשר. ומיהו קשה: למה לי "כמשפט" לענין חולין בעולת העוף? תיפוק לי מדרשא דספרי דהא אינה נאכלת! ויש לומר: דסלקא דעתך דאתא "והקריבו" לחלק אף לענין חולין. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך לקמן (כב,א): מ"יביום צותו" נפקא? דלמא הייתי מחלק מ"והקריבו"! ויש לומר: ד"יביום צותו" כתיב על "זאת התורה לעולה", ומשמע כל עולה, אפילו עולת העוף. ואם תאמר: כי היכי דילפינן הכא הבדלה בעולת העוף חובה מ"והקריבו" אף על גב דכתיב בעולת עוף נדבה, אמאי לא ילפינן נמי בפרק שני דביצה (כ,א) עולת חובה

עיונים

הותו ראשיהן וכו' טמאים רשיי פירש כי משנה זו מדרבת באותם שמונה שרצים המטמאים במותם. אבל בתוס' העירו כי המשנה עוסקת בבהמה חיה ועוף, כמבואר במסכת אהלות. והרשב"א הציע כי טעמו של רשיי שלא פירש כן, הוא מפני שאם בבהמה מדובר יש בכך סתירה מפורשת לרבי שמואל, וכן לדברי זעירי בעמוד הקודם, שדי בשבירת המפרקת ורוב הבשר לעשותה נבילה, ואין צורך בהתזה של הראש. ולכן פירשה בשרצים, שחיותם גדולה יותר משל אדם (והרשב"א עצמו הסביר שלדעת זעירי ושמואל "הותו ראשיהן" עניינו שנשברה המפרקת ורוב הבשר). והראב"ד הסביר שדברי שמואל זעירי אמורים כשנשברה המפרקת על ידי מכה או בנפילה, שהיא מטמאה כנבילה מפני שהריסוק מקרב את מיתתה. אבל בהתזה הראש על ידי סכין אינה נחשבת מתה עד שתצא נפשה, או שיתיו ראשה לגמרי (ש"מ). וראה רמב"ן שדחה דעה זו. ועוד הביא הראב"ד דעת מי שפירש, שגם זעירי לא אמר שהיא נבילה ממש, אלא כוונתו ששחיטתה לא תועיל לה שלא תטמא במותה.

הותו ממש וכו' העירו בתוס' כי נראה ששתי הדעות חלוקות על דברי זעירי לעיל, שדי במה שנחתכה המפרקת ורוב בשר עמה כדי להחשיבה כמתה, גם אם לא נחתכו הסימנים (וראה ברשב"א).

ואת השני יעשה עולה כמשפט כתוב זה נאמר בפרשת קרבן עולה ויורד, והוא קרבן חטאת שמביאים על עבירות מסוימות (כגון הנשבע שבועת עדות לשקר), שצריך להביא חטאת בהמה (כשבה או שעירה), ואם עני הוא מביא קרבן מן העוף, שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה. ולאחר שנאמר שעליו להביא את החטאת ראשונה, למלוק את ראשו ולא להבדיל (בין הגוף לראש). נאמר: "ואת השני יעשה עולה כמשפט", ובברייתא דנים האם מה שנאמר "כמשפט", משמעו – כמשפט הידוע כבר – רומז למשפט חטאת הבהמה, שבמקומה הוא בא ובה עסקה הפרשיה הקודמת, או למשפט

אלא מן החולין ולא ממעות מעשר שני, ואין מקריבים אותה אלא ביום, ועבודתה נעשית בידו הימנית – אף עולת העוף אינה באה אלא מן החולין, וביום, ובידו הימנית. ויש לשאול: אי (אם כן) נאמר גם: מה להלן, בחטאת בהמה, השחיטה כשרה ברוב שנים, רוב שני סימנים, הקנה והושט – אף כאן בעולת העוף, הריהי כשרה במליקת רוב שנים! תלמוד לומר בעולת העוף הבאה בנדבה: "ומלק את ראשו והקטיר" (ויקרא א, טז), מה הקטרה – הראש בעצמו והגוף בעצמו, אף מליקה – הראש בעצמו והגוף בעצמו. ואילו רבי ישמעאל אומר: "כמשפט" שנאמר בעולת העוף של קרבן עולה ויורד (ויקרא ה, י), כוונתו – כמשפט חטאת העוף שהזכיר הכתוב בפסוק הקודם, מה חטאת העוף מולקה ממול עורף, אחורי הצואר, ולא בעורף ממש, מאחורי הפנים, שנאמר: "ומלק את

מסורת הש"ס

א. (כל הברייתא בקיצור) תוי"כ ויקרא ה, י.
ב. זבחים סה, א. תוי"כ ויקרא א, טו. שם ה, י. ילק"ש תורה תמו. תעד.

גרסות

רבי ישמעאל אומר כמשפט כמשפט ובמקורות: רבי ישמעאל אומר כמשפט.

מול העורף

נקדשים, דקיימא לן (וצמיס מט,ג): צלל התורה למידין למד מלמד חוץ מקדשים. אי מה – צהמה כשרה צרוז שנים, אף עולת העוף צרוז שנים. תלמוד לומר – צעולת נדבה: "ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמנה דמו". וכי אפשר לומר כן, מאחר שהיא מקטיר הוא מונה? אלא מולקו כדרך הקטרתו, מה הקטרה הראש צעלמו כו'. כך שניה צמורת כהנים. והתם מפרש: מנין להקטרה שהראש צעלמו והגוף בעצמו? כשהוא אומר לאחר הקטרה זו: "ושסע אותו וקטיר אותו" – הרי הקטרת הגוף אמורה, הא מה אני מקיים הקטרה ראשונה – צהקטרת הראש. אלמא שמי הקטרת הן, והשסוע מצדיל ציניהן. אף מליקת עולת העוף הראש בעצמו וכו' – והיינו שנים. ואפילו ממוזר צעור הצדלה חשיבא, כדאמרן לעיל (חולין כג), דצמליקה כתב רחמנא הך הצדלה, ומליקה כשחיטה, וכל שיטתו שחיטה ישנו הצדלה, ועור שאין שחיטה נזכרת בו – הצדלה נמי לא מעכב. ולקמן (חולין כבא), פריך: כיון דנפקא ליה הצדלה צעולה מהכא, למה לי "והקטירו" לחלק צין חטאת לעולה? הא הכא צהדיא כתיב צדידיל והכא צהדיא כתיב דלא צדידיל רבי ישמעאל אומר כמשפט חטאת העוף – דסליק מיניה. ולהכי אתקש, משום דחטאת כתיב (ויקרא ה): "ממול ערפו", וצמליקת עולת נדבה לא כתיב אלא: "ומלק את ראשו והקטיר" (שם א), ואין מליקה כתיב צעולה אלא צעל נדבה, וזו למידה מזו. ולקמן פריך: מנא קמא הא מנא ליה? והך סברא דמן החולין צוים צדידיל הימנית נפקא ליה לרבי ישמעאל צעולת חובה צהיקשא ד"וחאת התורה לעולה ולמנחה" וגו', דציקשא כולהו להדדי וילפי כולהו מחטאת. והכי גמרי ליה צעילה "התודה" (מנחות פג,ג), ומשחמטע ליה צין עולת צהמה צין עולת העוף. ומנא קמא לא משמע ליה מההיא ציקשא אלא קרצנות צהמה, דומיא דשלמים ואשם.

תוספות

מנדבה לענין סמיכה? ויש לומר: דסמיכה מילתא אחריתא היא. אבל הכא שניה צריכין מליקה, ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא, דמגלה לנו הכשר מליקת העוף, והבדלה היא כמו גמר מליקה. ובחגיגה ד"זאת התורה" לא ילפינן לענין סמיכה, דלא ילפינן בהקישא אלא לענין דבר שיכול לנהוג בכל הנוכחים בפסוק, וסמיכה ליכא בבכור ומעשר, כדתנן בפרק "שתי מדות" (מנחות צב,ג): "קרבתו" ולא הבכור, "קרבתו" ולא המעשר. (ובזבחים ז,ו) [מ"ההקריב את קרבניהם" דרשין: זה בכור ומעשר ופסח.

מה חטאת העוף ממול עורף – פירש בקונטרס: דהא סברא דמן החולין נפקא ליה לרבי ישמעאל בעולת חובה בהקישא ד"זאת התורה" דאיתקש כולהו להדדי, וילפינן כולהו מחטאת, והכי גמרינן בשילהי "התודה" (מנחות פב,א), ומשמע ליה בין עולת העוף בין עולת בהמה. ותנא קמא לא משמע ליה

עיונים

אלא מן החולין כלומר, מכספו, ולא ממעות מעשר שני, שאדם מביא אתו לירושלים ומשתמש בהם לצרכי אכילה, ובכלל זה הקרבת שלמים. ומקורו של דין זה בחטאת בהמה נלמד להלן כבא, מן הכתובים, שנאמר בפרו של כהן גדול "אשר לו", ודיקו – משלו ולא משל מעשר. אמנם, קיימים בתלמוד מקורות אחרים לדין זה, ראה חגיגה ח,א ומנחות פב,ב.

אף עולת העוף הקשה רש"י: והרי אותן הלכות עצמן שלמדו חכמים מחטאת בהמה לעולת העוף – שהיא באה מן החולין דווקא, שהיא נעשית ביום ובידו הימנית – ניתן ללמוד גם כן מחטאת העוף, ומיהוקריבו" יש ללמוד שדינה שונה לענין הבדלה, שבעולת העוף מבדיל שלא בחטאת העוף, כפי שלמד ר' ישמעאל להלן! והסביר כי לא ניתן ללמוד דין חולין מחטאת העוף, מפני שבחטאת העוף למדים דין זה מהיקש לפר חטאת של כהן גדול, שבו נאמר דין זה (להלן כב,א). וכלל הוא במדרש ההלכה, שבענייני קדשים דבר הלמד בהיקש אינו חזר ומלמד בהיקש. ובתוס' (לעיל עמוד א) התקשו שאם כן אף מחטאת בהמה אינן יכול ללמוד, שהרי גם בחטאת בהמה נלמד דין זה בהיקש מפר כהן גדול. ופירשו שדין חולין בחטאת בהמה אינו נלמד מהיקש, אלא מעיקר לשון הכתוב בפר כהן גדול, דווקא בחטאת העוף נלמד הדבר בהיקש.

אף עולת העוף אינה באה אלא מן החולין ושאלו ראשונים: מדוע הוצרך ללמוד דין זה מן ההיקש לחטאת בהמה דווקא? והרי דבר זה נובע מן הכלל שכל שאדם מביא לחובתו צריך להביאו דווקא משלו ולא משל מעשר (ראה חגיגה ח,א)! ותירצו כי היה מקום לומר כי דין זה נאמר דווקא בחובות קבועות, כגון עולת אריה שאדם מביא ברגל, אבל קרבן עולה ויורד הבא על חטא, אינו חובה ממש, שהרי האדם החוטא הביאו על עצמו (רמב"ן).

עוד שאלו בתוס': מדוע הוצרכנו ללמוד דין זה מחטאת? והרי ממילא אין להביא עולה ממעשר מטעם אחר – מפני שאינה ראויה לאכילה, שהיא עולה כליל! ותירץ בחת"ס (על פי דברי אבן עזרא) שהחטאת והעולה מן העוף שבקרבן עולה יורד באים במקום חטאת בהמה, שיש בה חלק הנאכל לכהנים וחלק הקרב על המזבח, ולפיכך היה מקום לראות את העולה כאימוריה של קרבן שחלקו נאכל, כמו שלמים הבאים ממעות מעשר, ולפיכך הוצרך ללמוד דין זה מן ההשוואה לחטאת.

אי מה להלן ברוב שנים? והיא דעת חכמים שהוכחה לעיל, שבעולת העוף צריך להבדיל שנים. דעת ר' אלעזר בר' שמעון שאמר שדי ברוב שנים תובא להלן.

ומלק והקטיר מה הקטרה – עיקר הלימוד הוא ממה ש"והקטיר המזבחה" האמור בפסוק

זה, שלכאורה אינו במקומו, שנאמר: "והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח", ומיציג הרים מגופה של העולה בוודאי קודם להקטרה. אלא למדו מכאן שלא נאמרה כאן הקטרה אלא כדי להקיש אליה וללמוד ממנה את אופן המליקה: מה הקטרה נעשית כאשר הראש לעצמו והגוף לעצמו – אף מליקה נעשית על ידי הפרדת הראש מן הגוף, ומיין שהקטרה נעשית כאשר הראש לעצמו והגוף לעצמו – ממה שנזכרו שתי הקטרות בפסוקים אלה, שהרי בהמשך נאמר: "וישסע אותו בכנפיו... והקטיר אותו הכהן המזבחה" (שם פסוק יז), ושם מדובר על הגוף (רש"י, עפ"י תורת כהנים. וכן בזבחים סה,א).

הראש בעצמו והגוף בעצמו כו' – מכאן נראה למד הרמב"ם, שצריך להבדיל לגמרי את הראש מן הגוף בעולת העוף. אבל רש"י למד מן הסוגיה לעיל כב,ב שאין מדובר כאן על הפרדה מלאה, אלא על כך ששני הסימנים צריכים להיות חתוכים לגמרי, אבל העור אינו מעכב את ההבדלה.

כמשפט חטאת העוף ומה שחכמים למדו מחטאת בהמה – שאינה באה אלא מן החולין, וביום, ובידו הימנית – למד ר' ישמעאל מן ההיקש הכללי של הקרבנות כולם "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים" (ויקרא ז, לו). ואילו חכמים סבורים שבכלל היקש זה רק קרבנות מן הצאן והבקר, אבל לא מן העוף (רש"י). ובתוס' הקשו על דבריו של רש"י, והסבירו כי טעמם של חכמים הוא שההיקש של "זאת התורה" אינו נוגע אלא לדברים השייכים בכל הקרבנות האמורים שם, ואילו הדין שאין קרבן בא אלא מן החולין אינו שייך בקרבנות נדבה.

מה חטאת ממול עורף ובעולה לא נאמר אלא "ומלק את ראשו", בפרשת עולת נדבה (ויקרא א, טו).

אורח ההלכה

ביום כל הקרבנות אין מקריבים אותם אלא ביום. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"א).

בידו הימנית אין עבודה במקדש אלא ביד ימין, ואם עבד בשמאל העבודה פסולה, אבל אינו לוקה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות ביאת מקדש פ"ה ה"ח).

הראש בעצמו והגוף בעצמו... עולת העוף ממול עורף – עולת העוף כיצד היתה נעשית? עולה לכבש ופנה לסוכב ובא לו לקרן דרומית מזרחית והיה מולק שם את ראשה ממול ערפה ומבדיל, ואם לא הבדיל פסולה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ז ה"ב).

ואינו מבדיל בסימן אחד – שמוצרי נסימן אחד. דכיון דכתיב "ולא יבדיל" ועוף הכשרו נסימן אחד, כל מה דעביד טפי מהכשר – הבדלה היא. וכל הסימן היו מנות שחיטה בעוף לכתחלה, הלכך צמליקה כי מליק לכולו סימן – לאו הבדלה היא, אצל נסימן שני אפילו מנה לכתחלה ליכא, כדמתיא לקמן (חולין כז, ב): לחייבו נשני סימנין אי אשה, שכבר הוקש לדגים. תלמוד לומר והקריבו – משמע שנתן לה הכתוב הקרבה לעממה, וחלוקה מדיון הקרבה חטאת. ומאחר שכחזב אחד הקישן וכחזב אחד חלקן, מסתבר כי אקשינהו – למול עורף אקשינהו, וכי פלגינהו – מהבדלה פלגינהו. דרבי ישמעאל נמי א"ומלק והקטיר" דתנא קמא סמין, ונפקא ליה מיניה הראש צעמנו והגוף צעמנו. והא דנקט טעמיה מ"והקריבו" – משום דמ"ומלק והקטיר" לחודיה בלא "והקריבו" לא מצי ליף, כדאמר לקמן (חולין כז, ב) אליצא דתנא קמא. דהא על כרחך סבירא ליה לרבי ישמעאל שנים דוקא כרצנו. דכיון דמוקי היקשא ד"כמשפט" אמול עורף, וחילוקא ד"והקריבו" אהבדלה – ליכא למימר מסימן אחד פלגיה ואוקמיה ארוז שנים, דהא לא שנים כתיב צקרא ולא רוב שנים כתיב צקרא, אלא הבדלה כתיבא – "ולא יבדיל", וכי כתיב "והקריבו" בעולה למלק וליתן לה הקרבה אחרת – להטעינה הבדלה נא, וכל שישנו בשחיטה לריך להבדילה, ומיעוט שני סימנין דיטנו בשחיטה ישנו בהבדלה. דבשלמא לרבי אלעזר ברבי שמעון דגמר מול עורף מגזירה שיה דללקמן, לא מיבעי ליה היקשא ד"כמשפט" אמול עורף. וכמשפט חטאת בהמה לא יחא ליה למימר, משום דמעוף סליק גמרה מהיקשא, דכמשפט חטאת חיצור ראש וגוף צמיעוט סימנין דללקמן, וחילוקא – לרוב שנים, דלא מתכשר בסימן אחד. אלא לרבי ישמעאל דמפיק היקשא למול עורף, והבדלה לגמרי משמע, חטאת ראש וגוף צמיעוט סימנין מנא חתי? אלא כרצנו סבירא ליה.

אף עולת העוף מולקה ממול עורף. ויש לשאול: אי (אם כן) נאמר גם: מה להלן, בחטאת העוף, מולק ואינו מבדיל בסימן אחד, שמשאיר סימן אחד שלם – אף כאן בעולת העוף מולק ואינו מבדיל בסימן אחד! תלמוד לומר בעולת העוף: "והקריבו" (שם א, טו), ולא "והקריבו", לומר שחלוקה הקרבתו מהקרבת החטאת. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר גם כן: "כמשפט" האמור בעולת העוף של קרבן עולה יורד (שם ה, י) כוונתו – כמשפט חטאת העוף שהזכיר בפסוק הקודם, אבל הוא משווה באופן אחר: מה להלן

אף עולת העוף ממול עורף. אי מה להלן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד, אף פאן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד! תלמוד לומר: "והקריבו". רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: "כמשפט" – כמשפט חטאת העוף, מה להלן

תוספות

מההוא היקשא אלא קרבנות בהמה דומיא דאשם ושלמים. וקשה, דבסמוך פריך: מ"ביום צותו" נפקא – אלמא עולת העוף נמי בכלל! ונראה, דטעמייהו דרבנן דקטברי דלא מתוקמא הקישא ד"זאת התורה" לחולין – משום דלא שייך בכל הקרבנות, דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין. כדאשכחן נמי לרבי אלעזר בסוף "התודה" (שם פב, ב) דגמר פסח דורות חולין מפסח מצרים אף על גב דפסח כתיב בההיא הקישא, כדדרשינן (זבחים ז, ב): "להקריב את קרבניהם" – זה הבכור מעשר ופסח. ושמע מינה היינו טעמא דכפרישית לעיל, משום דאיכא קרבנות נדבה דלא אתו מחולין. ורבי ישמעאל סבר דגמרינן הקישא לחולין, כיון דמכל מקום כל קרבנות חובה או נדר אתו מחולין.

ואינו מבדיל בסימן אחד – פירש הקונטרס: דכיון דכתיב "לא יבדיל", ועוף הכשרו בסימן אחד – כל כמה דעביד טפי מהכשרו הבדלה הוא. וכל הסימן הוי מצוה בעוף לכתחלה, הילכך במליקה כי מליק כל הסימן לאו הבדלה הוא, אבל סימן השני אפילו מצוה לכתחלה ליכא. וקשה לפירושו: דלקמן בריש פרק שני (כז, א) אמרינן בהדיא, דהא דקתני "השוחט" דיעבד – אחד בעוף! ונראה לפרש: כיון דדיעבד לא בעי שחיטה בסימן שני – שייך בו הבדלה. אבל במיעוט הנשאר בסימן ראשון לא חיישינן, כיון דבעי שחיטת רוב אותו הסימן. ואם תאמר: דהכא משמע דלרבי אלעזר ברבי שמעון אינו מולק בחטאת העוף אלא סימן אחד והשני מניח מחובר, דילף מיניה עולת העוף שאין חותך אלא רוב שנים. ובזבחים פרק "קדשי קדשים" (סה, ב) תניא, אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף, והאי דכתיב "לא יבדיל" מפרש התם היינו דאין צריך להבדיל! ואין לפרש, דהא דקאמר דכשהוא אוחז הראש בגוף מזה – היינו אם ירצה, והא דקאמר: אי מה להלן בסימן אחד – היינו נמי אם ירצה לא יחתוך אלא סימן אחד. דהא אברייתא דלעיל דקתני: "שנים או רוב שנים", מפרש: שנים לרבנן או רוב שנים לרבי אלעזר ברבי שמעון, ולוקמה כולה כרבי אלעזר ברבי שמעון, ואי בעי שנים ואי בעי רוב שנים. ובפרק "העור והרוטב" (חולין קכג, א) נמי, גבי טלית שנקרע רובה שוב אינו חיבור וטהורה, ומוקי לה בטלית טבולת יום, דכיון דלא חס עליה ולא טבלה ליכא למיגזר דלמא חייס ולא קרע רובה. ופריך: אלא מעתה עולת העוף לרבי אלעזר ברבי שמעון לגזור, דלמא לא אתי למעבד רובא! והשתא, בשלמא אי אמרת שאסור לחתוך כל הסימנים – פריך שפיר, דלא סגי ברוב מצומצם עד שיפסוק רוב הנראה לעינים, פן יחוש לצמצם לפי שירא שלא יחתוך כל השניים. אלא אי שרי לחתוך כל השנים, למה יש לגזור שם כלל דלמא חייס? ונראה לפרש: דדוקא רבי שמעון בן אליקים הוא דאית ליה האי סברא אליבא דרבי אלעזר ברבי שמעון, דאית ליה בזבחים (סה, ב) ד"לא יבדיל" היינו דאין צריך להבדיל כל השנים, ויכול להבדיל כל השנים אפילו קודם הזאה. והסוגיא דלעיל וד"העור והרוטב" לא אתיא כותיה, אלא כרב חסדא ורבא ואבבי דהתם. ומוקמינן "לא יבדיל" לרבי אלעזר ברבי שמעון קודם הזאה, ואם הבדיל פסיל ליה. ולא מפרש ליה קרא אין צריך להבדיל אחר הזאה, אלא מוקמי לה קודם הזאה. והכי איתא התם: הבדיל בחטאת העוף ולא הבדיל בעולה – פסולה. וקאמר בגמרא: מתניתין דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, דתנן, אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף. מאי בנייהו? אמר רב חסדא: מיצוי חטאת העוף מעכב איכא בנייהו, דמצות חטאת העוף מולק מזה (בו) ומוצה, ובעולה מולק ומוצה ואינו מזה, כדתנן התם. השתא קא סברי רבנן: מיצוי חטאת העוף מעכב, וכשהזה עדיין לא נגמרה כל מצותו, הלכך כשהבדיל סימן שני לאחר הזאה לא חשיב מחתך בשר בעלמא, ופסול, שעשה מעשה עולה בחטאת, שיש כאן הבדלה ומיצוי כמו גבי עולה. ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר: מיצוי חטאת העוף לא מעכב, וכבר נגמר כל מצותו, וכשמבדיל אחר הזאה אינו אלא מחתך בשר בעלמא. ורבא מפרש התם: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בנייהו, דלרבנן לא מעכב ולרבי אלעזר ברבי שמעון מעכב, דאי אפשר לעשות הזאה בין סימן ראשון לסימן שני שלא ישהה. ואבבי מפרש התם: רוב בשר עם סימן העוף מעכב איכא בנייהו, דלרבנן לא מעכב, ולכך זימנין לא חתוך רוב בשר עם סימן הראשון דקודם הזאה, וכשמבדיל אחר הזאה – יש כאן מעשה עולה בחטאת. ואפילו חתך רוב בשר סימן הראשון – גזרינן אטו היכא דלא חתך ופסול. ורבי אלעזר בן רבי שמעון סבר דרוב בשר מעכב, ולכך לא פסול – דאין כאן מעשה עולה, דכיון דחתך רוב בשר עם סימן הראשון, כשמבדיל אחר הזאה – מתה עומד ומבדיל, וכי האי גוונא בעולה לאו הבדלה היא. ואבבי לטעמיה, דסבירא ליה דמתה אינו עומד ומבדיל. דהא פריך לעיל: ותקשי לך עולת העוף דבעי שני סימנין, וכי מתה עומד ומולק? ולית ליה טעמא כדי לקיים מצות הבדלה. והדר קאמר: אמרוה קמיה רבי ירמיה, פירוש: הנך טעמי דרב חסדא ורבא ואבבי. אמר להו: לא שמיע להו הא דאמר רבי שמעון בן אליקים כו' מאי "לא יבדיל" – אין צריך להבדיל,

עיונים

מה להלן מולק ואינו מבדיל בסימן אחד – שנאמר בחטאת העוף: "ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" (ויקרא ה, ח). והבדלה זו שאסר הכתוב היא כל מה שמעבר להכשרו של עוף, שהוא בשחיטת סימן אחד, כפי שלמדים בגמרא להלן (כז, ב), ואם כן "לא יבדיל" מתייחס לסימן השני. ובתוס' התקשו בדבר, שהרי כמבואר להלן (כז, א) גם בעוף צריך לכתחילה לשחוט שני סימנים. והסבירו כי הואיל ובידיעבד הרי זה כשר בלא שחיטת הסימן השני שייך בו "לא יבדיל". ונראה כי רש"י התייחס לכך בפירושו להלן (כז, א). שהסביר כי מה שהצריכו שחיטת שנים לכתחילה בעוף הוא רק מדרבנן, אבל מן התורה אין בכך צורך בכלל (וראה בית הלוי סי' יא). עוד דנו בתוס' מדוע לא נאמר ש"לא יבדיל" כוונתו שלא ימלוך לגמרי את הסימן האחד, וישאיר מיעוט, שהרי מן התורה די ברובו של סימן, עיי"ש. ולשיטת רש"י יש לומר שלכתחילה צריך לחתוך סימן

שלם, ורק מה שמעבר לכך נכלל ב"לא יבדיל" (ראה זכר יצחק). תלמוד לומר והקריבו – לכאורה יכול היה לומר להיפך: "ואת העולה יעשה כמשפט" – שמולק ואינו מבדיל בסימן אחד, ומ"והקריבו" ילמד שאין צורך למלוך דוקא מול העורף! והסביר רש"י שר' ישמעאל מסתמך גם הוא, כמו חכמים, על הלימוד מ"ומלק והקטיר" שצריך להבדיל (ומכל מקום לא יכול היה ללמוד מ"ומלק והקטיר" לבד, כפי שמסבירה הגמרא להלן כב, א לדעת חכמים). אבל תוס' (להלן כב, א) כתבו כי הכתוב עצמו אינו מוכיח דבר, אלא סברה יש כאן, שבגללה אומר ר' ישמעאל שהוקשו למול העורף. ואכן רמב"ן כתב כי לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, וכיון שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט – מסתבר שהריבוי מתייחס לעיקר המליקה, ללמד היכן בגופו של העוף היא נעשית, ולא להבדלה, שהיא דבר אחר (וראה עוד בר"ט).

מסורת הש"ס
ג. ראה תו"כ ויקרא א, טו.
גרסות
רבי אלעזר ברבי שמעון
אומר כמשפט כמשפט יש
בכתי"י ובמקורות: רבי
אלעזר ברבי שמעון אומר
כמשפט.

